

Enkelvoudige congruentie bij nevenschikking met *en*: puzzels met betrekking tot massa's en demonstratieven

Herman Heringa & Mark de Vries*
(20 april 2009)

1. Introductie

Een subject dat bestaat uit twee substantiefgroepen die nevenschikt zijn door het voegwoord *en*, leidt normaalgesproken tot een meervoudsaanduiding op het finiete werkwoord. Het getalskenmerk van de nevenschikte delen maakt daarvoor niet uit.

- (1) De slager(s) en de bakker(s) fietsten naar huis.

Op basis van dit patroon kunnen we ons voorstellen dat het getalskenmerk van het voegwoord *en* de waarde *meervoud* [+PL] heeft. Dit kenmerk kunnen we dan van de coördinator (het Co-hoofd) naar de maximale projectie (de CoP) laten percoleren, waarna congruentie met het werkwoord optreedt.

Deze redenering blijkt echter te simpel te zijn. Allereerst kunnen we deze aanpak niet gebruiken bij andere nevenschikkers. Bij een subject met *of* is het getalskenmerk bijvoorbeeld wel degelijk afhankelijk van het getalskenmerk van de nevenschikte delen. Staan de delen in het meervoud, dan krijgt het werkwoord ook meervoud, maar staan ze in het enkelvoud, dan geldt dat ook voor het werkwoord.

- (2) a. De slager of de bakker fietste naar huis.
b. De slagers of de bakkers fietsten naar huis.

Dit suggereert dat nevenschikkers zelf geen getalskenmerk hebben, maar dat het veeleer functoren zijn die de waarden van de getalskenmerken van de nevenschikte delen als invoer hebben en een waarde voor het kenmerk van het totaal als uitvoer. Gillon (1992) geeft bijvoorbeeld als regel dat de kenmerken van een nevenschikking met *en* de som zijn van de kenmerken van de delen. Omdat twee enkelvouden optellen tot een meervoud, levert deze regel altijd meervoud op. Analooq aan deze regel zou voor *of* een regel kunnen bestaan die zegt dat het getalskenmerk van een van de delen het getal van het totaal bepaalt.

Ook deze oplossing blijkt echter te simpel. Om het getal van het totaal te bepalen lijkt *en* met meer rekening te houden dan alleen de getalskenmerken van de delen. Een bekend voorbeeld is de conjunctie van substantieven beneden het niveau van de determinator (cf. Hoeksema 1988, Heycock en Zamparelli 2005). Gaat het hier om enkelvoudige substantieven, dan levert dat mogelijk ook enkelvoud op het werkwoord op. Het gehele subject verwijst in dit geval ook slechts naar één individu met de eigenschappen van beide delen.

* Met dank aan Jack Hoeksema, Jan Koster, Marlies Kluck, Jan-Wouter Zwart, Aysa Arylova, Jordi Fortuny, Ankelien Schippers, Peter de Swart en Radek Šimík. Deze publicatie is mede tot stand gekomen dankzij financiële ondersteuning van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

- (3) Mijn vriend en collega (Jan) kwam vandaag langs.

De functor *en* lijkt dus niet (of niet alleen) de morfosyntactische getalskenmerken van de delen als invoer te hebben, maar semantische variabelen. Aangenomen dat de substantieven *vriend* en *collega* in (3) eigenschappen zijn, ofwel sets van individuen, dan kan *en* de set-intersectie opleveren. De uitkomst is een singletonset en dat verklaart in dit geval het enkelvoud op het werkwoord.

Natuurlijk willen we uiteindelijk proberen te begrijpen hoe de operatoren achter de diverse nevenschikkers precies in elkaar zitten. Nu willen we echter eerst kijken naar een volgend probleem met betrekking tot de getalscongruentie met *en*. Er zijn namelijk meer uitzonderingen op de regel dat een subject met *en* altijd meervoud oplevert.

2. Conjunctie van niet-telbare naamwoorden

De ANS (Haeseryn et al. 1997, sectie 25.1.2.1.3) geeft aan dat een nevenschikking met *en* in een aantal gevallen enkelvoud oplevert. Waar het ons hier om gaat zijn zinnen waarbij de leden van de onderwerpsnevenschikking enkelvoudige, niet-telbare naamwoorden zijn. De volgende voorbeelden worden daarbij gegeven:

- (4) a. Er *is* goud en zilver gevonden.
b. Gisteren *lag* er nog ham en kaas in de koelkast.
c. Ik hoor dat (er) hier Frans en Nederlands gesproken *wordt*.

Nog twee illustraties zijn gegeven in (5). Vergelijkbare zinnen in het Engels treffen we aan in het artikel van Cremers (2001, p. 42) over meervouden en dat van Van Koppen en Rooryck (2008, p. 10) over nevenschikking en congruentie.

- (5) a. Er *lag* zand en water op de vloer.
b. Koffie en thee *wordt* geserveerd in de hal.

In de voorbeelden in (4) en (5) is meervoud volgens ons net zo goed mogelijk, al hebben veel sprekers een duidelijke voorkeur voor enkelvoud. Merk verder op dat meervoudige niet-telbare naamwoorden als *hersenen*, *notulen*, *goederen* en *kosten* in deze constructie altijd in een meervoudsuitgang op het werkwoord resulteren:

- (6) Er liggen/*ligt hersenen en ingewanden op de snijtafel.

Een aantal van de voorbeelden in (4) en (5) bevatten elementen die wel vaker samen voorkomen, maar toch is geen sprake van idiomatische samenstellingen, wat een verklaring had kunnen zijn voor het gekozen enkelvoud: de nevenschikking zou dan in zijn geheel naar één element verwijzen. Bekijk in dit verband eens de volgende voorbeelden van Sauerland (2004) (7a/b), met een comitatieve lezing, en Cremers (2001: 41) (7c), door ons vertaald in (7c'):

- (7) a. Strawberries and cream is on the menu.
 b. Beans and rice is a basic staple around here.
 c. Smoking and drinking threaten(s) your health.
 c.' Roken en drinken schaadt/schaden de gezondheid.

Cremers (2001) meent dat we bij de keus tussen enkelvoud en meervoud in (7c) te maken hebben met een verschil tussen een collectieve en een distributieve lezing. (Een vergelijkbare suggestie vinden we bij Van Koppen en Rooryck 2008, voetnoot 3.) Meervoud levert volgens hem een distributieve lezing op, waarbij roken en drinken elk afzonderlijk de gezondheid schaden. Enkelvoud geeft een collectieve lezing, waarbij alleen de combinatie van roken en drinken schadelijk is. De intuïtie voor het enkelvoud delen we (althans bij deze voorbeelden), maar de verklaring in de zin van een distributiviteitscontrast met het meervoud is niet geheel juist (zie ook sectie 3). In (7) hebben we namelijk te maken met vaste combinaties die samen een gerecht of een gewoonte vormen. Gebruiken we minder voor de hand liggende combinaties, dan is een enkelvoud überhaupt niet meer mogelijk (8a/b), tenzij we (uiteeraard) kunnen nevenschikken beneden het niveau van de determinator, zoals in (8c), een situatie die vergelijkbaar is met (3).

- (8) a. Strawberries and mushrooms are/*is on the menu.
 b. Roken en hardlopen schaden/?* schaadt de gezondheid.
 c. Het tegelijkertijd roken en hardlopen schaadt de gezondheid.
 d. Roken en sporten gaan niet samen.

In (8d), tenslotte, laten we zien dat een meervoud prima samengaat met een collectieve interpretatie. Zoals gezegd is er in de constructies die hier centraal staan, geïllustreerd in (4) en (5), geen sprake van idiomatische samenstellingen of combinaties van eigenschappen.

Er zijn nog twee potentiële analyses van bijvoorbeeld (5b) die we willen uitsluiten, namelijk het idee van parenthetische conjunctie of achterwaartse conjunctiereductie.

- (9) a. Koffie, en thee, wordt in de hal geserveerd.
 b. ~~KOFFIE wordt in de hal geserveerd~~, en THEE wordt in de hal geserveerd.

Deze constructies hebben beide een duidelijk afwijkend intonatiecontour. Een parenthese zoals *en thee* in (9a) krijgt een eigen intonatiefrase, die het contour van de zin onderbreekt; de toonhoogte gaat daarbij tijdelijk omlaag. Bij achterwaartse conjunctiereductie krijgt de laatste constituent voor het gereduceerde deel een contrastieve nadruk gevolgd door een pauze of verlenging; bovendien blijft de toonhoogte verwachtingsvol in de hoogte hangen tot de nevenschikking inzet (zie ook Féry & Hartmann 2005). In (4) en (5) is een speciale intonatie daarentegen niet nodig.

Zoals de ANS terecht constateert is enkelvoud mogelijk in een presentatieve context. Duidelijke voorbeelden van een dergelijke context zijn zinnen met *er* – vergelijk bijvoorbeeld (4a) met *Goud en zilver zijn/*is duur*. De aanwezigheid van het element *er* maakt een analyse mogelijk waarbij het werkwoord congrueert met het enkelvoudige *er* in plaats van met de nevenschikking waar *er* mee verbonden is. Als dat waar is zouden

we verwachten dat dit effect optreedt bij alle naamwoorden in de positie die verbonden is met *er*, dus ook als er geen sprake is van nevenschikking. Dat is echter onjuist:

- (10) a. Er liggen/*ligt broodjes in de koelkast.
b. Ik hoor dat (er) hier drie talen gesproken worden/*wordt.

Een presentatieve (of passieve) context is dus geen voldoende voorwaarde voor enkelvoudige congruentie, maar het speelt wel een rol. Vergelijk bijvoorbeeld (11a/a') met de niet-presentatieve zinnen in (11b/b'), waar een enkelvoud niet goed mogelijk is.

- (11) a. Er ligt cola en koffie op de grond.
a.' Er wordt hier cola en koffie verkocht.
b. Cola en koffie zijn/*is lekker.
b.' Cola en koffie kunnen/*kan je opkikkeren.

Ook de niet-telbaarheid van de conjuncten is van belang. Bij telbare naamwoordengroepen is een enkelvoud meestal niet goed mogelijk:

- (12) Er liggen/*ligt een broodje ham en een aktetas op tafel.

Zodra ook maar een van de elementen van de nevenschikking telbaar is, ongeacht de volgorde, resulteert dat in meervoudige congruentie:

- (13) a. Er liggen/*ligt gereedschap en een aktetas in de schuur.
b. Er liggen/*ligt een aktetas en gereedschap in de schuur.
c. Ik hoor dat hier Nederlands en een Romaanse taal gesproken worden/*wordt.
d. Ik hoor dat hier een Romaanse taal en Nederlands gesproken worden/*wordt.

Anders wordt het als de twee naamwoordgroepen een mogelijke conceptuele eenheid vormen. Voor veel sprekers is het enkelvoud in (14) acceptabel:

- (14) Er liggen/ligt een broodje ham en een broodje kaas in de koelkast.

Afgezien van een mogelijke redding door middel van achterwaartse conjunctiereductie vinden we dit zelf twijfelachtig. Ook zien we een duidelijk contrast tussen de volgende voorbeelden:

- (15) a. Tot mijn verbazing lag er speelgoed en groente in de koelkast.
b. Tot mijn verbazing lagen/*lag er een speelgoedtreintje en een bloemkool in de koelkast.

Telbaarheid is dus een relevante factor.

Een bekend kenmerk van de constructies met presentatief *er* is dat het met *er* verbonden naamwoord onbepaald moet zijn. Daardoor ontbreekt bij de niet-telbare naamwoorden ook een lidwoord. Voorbeelden als *Er liggen/*ligt broodjes in de koelkast* (10a) laten zien dat dit feit op zichzelf het enkelvoud niet verklaart. Doordat het lidwoord

ontbreekt bestaat de mogelijkheid dat we hier te maken hebben met conjunctie beneden het niveau van de determinator. Het is echter niet zo dat zo'n proces automatisch tot een enkelvoud leidt:

- (16) a. Mijn vriend en collega Jan is vandaag niet op zijn werk.
b. Zijn vrouw en dochter zijn de stad in.

Het verschil is dat *vriend en collega* betrekking heeft op dezelfde referent, maar *vrouw en dochter* niet. In (17) zien we dat een dergelijk onderscheid ook bij niet-telbare naamwoorden gemaakt kan worden.

- (17) a. Mijn Chinees, Gbe en Swahili laten/*laat nog te wensen over.
a.' De ham en kaas liggen/*ligt in de koelkast.
b. De corruptie en traagheid van de rechtbank was/waren bij iedereen bekend.
b.' Zijn extreme geduld en vastberadenheid heeft/hebben ons verrast.

In (17a/a') zorgen de verschillende talen en levensmiddelen voor een meervoud, terwijl in (17b/b') de verschillende eigenschappen bij elkaar opgeteld kunnen worden (maar dit hoeft niet – vandaar de keuzevrijheid). De laatste twee zinnen zijn vertalingen van voorbeelden van Heycock en Zamparelli (2005, voetnoot 10).

Het is dus niet zo dat verborgen nevenschikking beneden een abstracte determinator het enkelvoud bij nevangeschikte massa's verklaart. Afgezien daarvan bevat (17) natuurlijk geen presentatieve constructies, die een indefiniet onderwerp vereisen.

Een ander kenmerk van de constructie met presentatief *er* zoals in *Er is goud en zilver gevonden*, is dat de woordgroep waarmee het werkwoord congrueert een positie ná dat werkwoord inneemt. Die positie zou van belang kunnen zijn. Het is namelijk bekend dat de relatieve positie van twee congruerende elementen invloed heeft op de mogelijkheid van zogenaamde eersteconjunctcongruentie (Eng. *first conjunct agreement*; zie o.a. Van Koppen 2005, McCloskey 1986, Aoun et al. 1994). Dit fenomeen doet zich alleen voor als het element dat de congruentie uitspelt vooraf gaat aan het element dat de congruentie veroorzaakt. Het ligt voor de hand om de invloed van de positie ten opzichte van het werkwoord te testen met inversieconstructies, zoals *ja/nee*-vragen. In dit soort zinnen blijkt enkelvoudige congruentie met niet-telbare naamwoorden in een nevenschikking in het algemeen niet mogelijk:

- (18) a. Helpen/*helpt koffie en cola echt tegen slaperigheid?
b. Hebben/*heeft Frans en Engels veel invloed op het Nederlands?

Eersteconjunctcongruentie biedt daarom geen directe verklaring voor het mogelijke enkelvoud in *Er is goud en zilver gevonden*.¹ Merk ook op dat er voorbeelden zijn zoals

¹ Van Koppen (2005) beargumenteert dat eersteconjunctcongruentie alleen mogelijk is als de nevenschikking niet over het hoofd heen verplaatst wordt dat de congruentie bewerkstelligt. Cruciaal is dan dat congruentie pas gebeurt als de structuur compleet is. Hoewel het werkwoord zich bij inversieconstructies in C bevindt, speelt dit hoofd geen rol bij de congruentie, omdat C in het standaard-Nederlands geen phi-kenmerken heeft. Dat blijkt uit het feit dat het Standaardnederlands, in tegenstelling tot verschillende dialecten, geen voegwoordcongruentie kent. Het enige hoofd dat telt voor de congruentie is T. Het onderwerp is echter over dat hoofd heen verplaatst en daarom congrueert T met de lagere kopie van het

de passiefconstructie in (5b) en (11a') die weliswaar een presentatief karakter hebben, maar waar het werkwoord na de nevenschikking komt. Toch is ook in die gevallen enkelvoudige congruentie mogelijk. Tenslotte lijkt het onwaarschijnlijk dat het in werking treden van een mechanisme als eersteconjunctcongruentie af zou hangen van het soort naamwoorden in de nevenschikking: waarom wel bij massa's, maar niet bij telbare nomina?

Hoewel tot nu toe geen van de genoemde potentiële verklaringen voor de enkelvoudige werkwoordscongruentie met nevengeschikte, niet-telbare subjecten de juiste blijkt te zijn, hebben we inmiddels wel een duidelijk beeld gekregen van de randvoorwaarden voor deze constructie: de context moet presentatief zijn en de leden van de nevenschikking zijn onbepaalde, enkelvoudige naamwoord(groep)en. Laten we nu onze aandacht richten op het feit dat in vrijwel geen van deze constructies enkelvoudige congruentie verplicht is.

3. Distributiviteit

Zoals gezegd is in voorbeelden als (19) zowel enkelvoud als meervoud mogelijk:

- (19) a. Er *is/zijn* goud en zilver gevonden.
b. Gisteren *lag/lagen* er nog ham en kaas in de koelkast.
c. Ik hoor dat hier Frans en Nederlands gesproken *wordt/worden*.
d. Er *lag/lagen* zand en water op de vloer.
e. Koffie en thee *wordt/worden* geserveerd in de hal.

We hebben tot dusver geen duidelijk betekenisverschil gedetecteerd tussen de keuze voor enkelvoud of meervoud. Wel is de vraag opgekomen of het begrippenpaar distributief versus collectief een rol speelt. We weten dat dit van invloed is op de interpretatie van nevenschikking in het algemeen, en zelfs op de bepaling van de congruentie met de persoonsvorm – zie ook de discussie naar aanleiding van (7) en (8). Voor een uitgebreidere discussie aangaande het begrip distributiviteit verwijzen we naar Gillon (1996), Hackl (2002), Brisson (2003) en de referenties daar. Hier willen we een aantal aspecten ervan kort bespreken. We zullen zien dat er geen directe samenhang is met telbaarheid, maar indirect worden de mogelijkheden wel ingeperkt.

onderwerp, die zich wel in zijn c-commandeerbereik bevindt. Als we aannemen dat de interne structuur van kopieën onzichtbaar is, kan T alleen met de nevenschikking als geheel congrueren. Eersteconjunctcongruentie in inversieconstructies is in het Standaardnederlands dus niet mogelijk. Dit wil overigens niet onmiddellijk zeggen dat het ook uitgesloten is in presentatieve constructies met *er*. Daarbij is het inhoudelijke subject immers niet over T heen verplaatst. In het Engels vertoont de expletiefconstructie met presentatief *there* wel degelijk eersteconjunctcongruentie. Hier volgen de voorbeelden van Munn (1993: 95). Zie ook Sobin (1997) en Munn (1999).

- (i) a. There *is/*are* a man and a woman in the garden.
b. There *is/*are* a man and three women in the garden.
c. There **is/are* three women and a man in the garden.

Zoals we hebben laten zien in de hoofdtekst gedraagt het Nederlands zich anders.

Merk allereerst op dat nevenschikkers die een distributieve lezing van het onderwerp afdwingen, zoals *of* en de reeksvormers *niet alleen ... maar ook* en *zowel ... als*, bij twee enkelvoudige elementen in de nevenschikking altijd enkelvoud op het werkwoord opleveren (zie ook ons andere artikel in dit nummer van *Tabu*):

- (20) a. Joop of Jaap heeft/*hebben een bak friet verorberd.
 b. Niet alleen Joop, maar ook Jaap heeft/*hebben een bak friet verorberd.
 c. Zowel koffie als thee wordt/??worden in de hal geserveerd.
 d. Zowel buskruit als dynamiet is/??zijn explosief.

Dat deze onderwerpen inderdaad distribuerend moeten zijn blijkt als we een parafrase van de zinnen gebruiken waarbij het predicaat op beide delen van het nevenschikte onderwerp toegepast wordt. De parafrases in (21a/b) geven de enige lezing van de originelen uit (20a) en (20d) weer.²

- (21) a. Joop heeft een bak friet verorberd of Jaap heeft een bak friet verorberd.
 b. Buskruit is explosief en dynamiet is explosief.

Onderwerpen die bestaan uit nevenschikte DP's met *en* zijn in principe ambigu wat betreft distributiviteit. Zij dwingen dan ook geen enkelvoud af en krijgen daarom meestal meervoud, ook al kunnen ze wel degelijk een distributieve lezing hebben. De zin *Joop en Jaap hebben een pan soep leeggegeten* heeft twee lezingen. De distributieve lezing, waarbij zowel Joop als Jaap een pan soep leeggegeten heeft, kan geparafraseerd worden als *Joop heeft een pan soep leeggegeten en Jaap heeft een pan soep leeggegeten*. De collectieve lezing, waarbij Joop en Jaap samen één pan soep leeggegeten hebben, is niet op die manier parafraseerbaar.

Behalve het soort onderwerp is ook het type predicaat van invloed op de getalskeuze voor het werkwoord. Analoot aan nevenschikte onderwerpen kunnen ook predicaten een inherente distributiviteit hebben of ambigu zijn op dat gebied.

Voorbeelden van inherent collectieve predicaten zijn *talrijk zijn*, *een meerderheid vormen* en *een groep zijn*. Inherent distributieve predicaten, ook wel meervoudige individuele predicaten genoemd, zijn bijvoorbeeld *slapen*, *blauwe ogen hebben* en *student zijn*. Zoals verwacht kunnen de distributieve predicaten wel met expliciet distributieve onderwerpen samengaan, maar collectieve predicaten niet.

- (22) a. Zowel Joop als Jaap slaapt / heeft blauwe ogen / is student.
 b. * Zowel Joop als Jaap is talrijk / vormt een meerderheid / is een groep.

Verder is er nog een derde groep predicaten die niet ambigu zijn wat distributiviteit betreft, maar die ook niet duidelijk distributief of collectief geïnterpreteerd worden. Ze hebben iets wederkerigs, eventueel uitgespeld met een wederkerig voornaamwoord. Voorbeelden zijn *elkaar een hand geven*, *vrienden zijn (van elkaar)*, *samenkomen (bij elkaar)* en *zich vermengen (met elkaar)*. Deze predicaten zijn niet toepasbaar op

² De reeksvormer *zowel ... als* moet in de parafrase vervangen worden door *en*, anders wordt deze onacceptabel: * *Zowel buskruit is explosief als dynamiet is explosief*. Dit wordt veroorzaakt door een lexicale eigenschap van *als*, namelijk dat het wel constituenten kan nevenschikken, maar geen zinnen.

individuen en gaan dus ook niet samen met inherent distributieve onderwerpen. Aan de andere kant wordt het predicaat op elk van de individuen in het onderwerp toegepast. Als Jaap en Joop elkaar een hand geven geeft Jaap een hand aan Joop en vice versa. Daardoor gaan deze predicaten bijvoorbeeld niet samen met een woord als *samen*. Belangrijk is hier dat ze verplicht in het meervoud staan.

- (23) a. * Zowel Joop als Jaap geeft elkaar een hand.
b. Joop en Jaap geven elkaar (*samen) een hand.

Tot slot kunnen potentieel ambigue predicaten woorden bevatten die een distributieve dan wel een collectieve lezing afdwingen. Distributieve kwantoren zijn bijvoorbeeld *elk*, *ieder*, *beide* en *respectievelijk*. Collectieve voorbeelden zijn *samen* en *met zijn tweeën/allen*. In beide gevallen is een meervoud op het werkwoord verplicht. Predicaten die dergelijke woorden bevatten gaan dus niet samen met inherent distributieve subjecten.

- (24) a. * Zowel Joop als Jaap draagt elk/ieder/samen een zak aardappelen.
b. Joop en Jaap dragen beide/met zijn tweeën een zak aardappelen.

Laten we nu eens kijken hoe dit alles gerelateerd is aan de keuze voor enkelvoud of meervoud in de constructies met nevenschikkingen van niet-telbare naamwoorden.

Het blijkt – en dat is niet bijzonder verbazingwekkend – dat alle contexten die een meervoud afdwingen dat ook doen in de constructies met niet-telbare naamwoorden. Een duidelijk voorbeeld is (25), waarin sprake is van distributie over twee events.

- (25) Koffie en koek worden/*wordt na elkaar geserveerd in de hal.

Ook ‘essentially plural predicates’ als *verschillend gewaardeerd worden* en *samen in een potje zitten* leiden tot een meervoudsvorm. Let op, in (26b) is het woordje *samen* cruciaal:

- (26) a. Politie en geboefte werden/*werd hier verschillend gewaardeerd.
b. Zout en paprikapoeder zaten/*zat samen in een potje.

Andere voorbeelden zijn de wederkerige predicaten *bijeenbrengen* en *mengen*:

- (27) a. Zuurstof en brandstof werden/*werd vanuit verschillende compartimenten
brought in de motor.
b. Kalk en water worden/*wordt hier met elkaar gemengd.

In het algemeen zijn dit soort predicaten moeilijk te testen omdat *elkaar* al snel naar de individuele leden van de groep verwijst, en dat kan niet goed bij massa’s (zie ook de volgende paragraaf). Toch zijn er zinnen waarin het enkelvoud acceptabel is:

- (28) In deze fabriek worden/wordt kalk en water door elkaar gemengd.

De reden hiervoor is ons niet helemaal duidelijk; misschien ligt het aan de uitdrukking *door elkaar*.

De inherent collectieve predicaten, tenslotte, zijn niet goed testbaar omdat ze altijd een naar individuen verwijzend argument nemen; bovendien kunnen ze niet in een presentatieve constructie figureren. Een poging is (29):

(29) Goud, zilver, (...) en platina vormen/*vormt de groep van edelmetalen.

Goud, enz. wordt hier echter als naam gebruikt en niet als massa. Hoe dan ook is het enkelvoud uitgesloten.

We concluderen dat een predicaat dat in het algemeen om de een of andere reden een meervoud afdwingt, dat ook doet als het subject uit nevengeschikte massa's bestaat (indien mogelijk). Wordt echter een predicaat gebruikt dat geen eis tot meervoud oplevert, dan is de keuze voor het getal vrij. Die keus lijkt niet afhankelijk te zijn van distributiviteit. Of nu een enkelvoud of een meervoud gekozen wordt, de centrale voorbeeldzinnen – hier herhaald in (30) – kunnen allemaal een distributieve parafrasering krijgen; zie (31):

- (30) a. Er *is/zijn* goud en zilver gevonden.
b. Gisteren *lag/lagen* er nog ham en kaas in de koelkast.
c. Ik hoor dat hier Frans en Nederlands gesproken *wordt/worden*.
- (31) a. Er is goud gevonden en er is zilver gevonden.
b. Gisteren lag er nog ham in de koelkast en lag er nog kaas in de koelkast.
c. Ik hoor dat hier Frans gesproken wordt en dat hier Nederlands gesproken wordt.

Ook kunnen zinnen in zowel enkelvoud als meervoud (32a) gevolgd worden door een distributieve (32b.i) dan wel collectieve (32b.ii) context.

- (32) a. Er is/zijn hier goud en zilver gevonden.
b. (i) Expeditie X heeft hier zowel goud als zilver gevonden op 3 maart 1867.
(ii) Expeditie X heeft hier goud gevonden in 1867 en expeditie Y heeft hier zilver gevonden in 1908.

Met name de distributieve lezing bij een enkelvoud is misschien verrassend. We zouden dit graag willen bevestigen met behulp van inherent distributieve predicaten, zoals in (33).

- (33) a. Goud en zilver zijn metalen / *is een metaal.
b. Zout en paprikapoeder zijn/*is duur.

Deze voorbeelden zijn echter niet presentatief, waardoor ze hoe dan ook niet in aanmerking komen voor een enkelvoud.

Kortom, de aard van het predicaat en de aanwezigheid van een distributieve of collectieve markeerder als onderdeel van het subject of het predicaat zijn in het algemeen van invloed op de subjects-persoonsvormcongruentie. Als zodanig kunnen deze de keuzevrijheid inperken die niet-telbare, nevengeschikte subjecten met zich meebrengen, maar er zijn géén rechtstreekse (omgekeerde) implicaties van het type 'met een enkelvoud krijg je een collectieve interpretatie'.

4. Optelbaarheid van massa's

De vraag is nu hoe het komt dat juist bij conjuncties met niet-telbare substantieven in principe de keuze tussen een enkelvoud en een meervoud mogelijk is, terwijl bij telbare substantieven altijd meervoud gebruikt moet worden:

(34) Er worden/*wordt een man en een vrouw in het zonnetje gezet.

Een belangrijke eigenschap van niet-telbare woorden die hierbij een rol speelt is de zogenaamde cumulatieve referentie (Quine 1960). Dit houdt in dat twee hoeveelheden van dezelfde massa samen weer een hoeveelheid van diezelfde massa vormen. Als a water is en b water is, dan is de combinatie van a en b ook water. Dit geldt voor elke massa afzonderlijk, maar natuurlijk ook voor massa in het algemeen. Als a een massa is en b een massa is, dan is de combinatie van a en b ook een massa. Aangezien een massa, een niet-telbaar substantief, congrueert met een werkwoord in het enkelvoud, kan dat bij een combinatie van twee massa's ook: dat is immers nog steeds een massa.³ In de voorbeelden die hier besproken worden, is steeds sprake van niet-telbare substanties van een verschillende kwaliteit (bijvoorbeeld *koffie* en *thee*). Daarom blijft het tevens mogelijk om een meervoud te gebruiken, waarbij de twee massa's als het ware wel opgeteld maar niet samengevoegd worden. Voor ons is er geen intuïtief betekenisverschil tussen de twee manieren van optellen.

Waarom moeten massa's onbepaald zijn om een conjunctie te kunnen vormen die tot enkelvoudige congruentie leidt? Chierchia (1998) beargumenteert dat massa's semantisch gezien eigenlijk meervouden zijn. Dat niet-telbare naamwoorden en het werkwoord waarmee zij congrueren geen meervoudsaanduiding krijgen, wordt verklaard doordat deze aanduidingen een meervoudsoperator vertegenwoordigen. Toepassing van zo'n operator op iets dat van zichzelf al meervoud is levert niets op. Het meervoud van een meervoud bestaat niet. De meervoudsstructuur van massa's is wel bijzonder, omdat deze niet ontstaan is door het toepassen van een operator op een enkelvoud. Dit leidt ertoe dat bepaaldheid een ander effect heeft op massa's dan op normale meervouden. Net als een bepaald meervoudig telbaar naamwoord bestaat een bepaald niet-telbaar naamwoord uit de maximale set van eenheden van deze massa binnen de context. Bij bepaalde meervouden is die set transparant, zodat de leden toegankelijk zijn. Bij massa's is de set een ondoordringbare groep, waardoor niet verwezen kan worden naar atomaire elementen daarbinnen. Een groep is zelf een atomaire eenheid en gedraagt zich daardoor in sommige opzichten als een individu. Dit verklaart bijvoorbeeld dat bepaalde massa's

³ Hoeksema (1988) behandelt het verschil tussen booleaanse en niet-booleaanse nevenschikking. Referentiële expressies van het type <e> tellen niet booleaans op (afgezien van type-lifting); predicaten en andere niet-referentiële expressies wel. Ook bij massa's (niet nader besproken in het genoemde artikel) kun je denken aan set-intersectie en dergelijke, en dus aan booleaanse operaties. Dit biedt een verklaring voor het mogelijke enkelvoud in (30). Op een ander vlak lijken massa's echter niet in het plaatje te passen: dit heeft te maken met het feit dat de interpretatie niet noodzakelijk distributief is, zoals geïllustreerd in (32). We laten deze kwestie open voor verder onderzoek.

wel samen kunnen gaan met een collectief predicaat (35), maar niet met een wederkerig predicaat (36):⁴

- (35) a. De houtblokken werden verzameld.
b. Het hout werd verzameld.
- (36) a. De meubelstukken stonden naast elkaar.
a.' * Het meubilair stond naast elkaar.
b. De boeven lijken allemaal op elkaar.
b.' * Het geboefte lijkt allemaal op elkaar.
c. Hij stapelde de houtblokken op elkaar.
c.' * Hij stapelde het hout op elkaar.

Of een verplicht individueel predicaat toegestaan is, hangt ervan af of de eigenschap van toepassing kan zijn op de groep als geheel. In principe zijn de leden van de groep niet toegankelijk, maar metonymia kan natuurlijk wel een rol spelen. Zie bijvoorbeeld (37):

- (37) a. ??De politie was blond.
b. De politie was traag.

Belangrijk is dat het optellen van groepen vergelijkbaar is met het optellen van individuen. Daarom levert een conjunctie van *bepaalde* niet-telbare naamwoorden altijd een meervoud op.

5. Niet-telbare demonstratieven

Nu we begrijpen waarom conjunctie van niet-telbare naamwoorden enkelvoudige congruentie oplevert, kunnen we kijken of we dit ook kunnen relateren aan een andere uitzondering op de regel dat alle conjunctie meervoudige congruentie oplevert.

De ANS (sectie 25.1.2.1.3) en Van Koppen & Rooryck (2008: 9) laten zien dat er in het Nederlands een contrast bestaat tussen nevenschikking van zelfstandig gebruikte demonstratieven met betrekking tot geslacht. Zijn de conjuncten onzijdig, dan leidt dit tot enkelvoudige congruentie op het werkwoord; zijn ze zijdig dan leidt dit tot meervoud.

- (38) a. Dit en dat is/*zijn te koop.
b. Deze en die zijn/*is te koop.

Dit contrasteert met situaties waarin demonstratieven als determinator bij een zelfstandig naamwoord gebruikt worden. In dat geval leveren zowel onzijdige als niet-onzijdige woorden (en combinaties van beide) een meervoud op.

- (39) a. Deze broek en die hoed zijn/*is te koop.
b. Dit huis en dat appartement zijn/*is te koop.

⁴ Merk op dat een predicaat met *elkaar* niet altijd een reciproke lezing heeft. Daardoor kan soms zelfs een enkelvoudig subject gebruikt worden. Een voorbeeld is *De bom knalde uit elkaar*.

- c. Deze schuur en dat appartement zijn/*is te koop.
- d. Dit huis en die schuur zijn/*is te koop.

Het lijkt er dus op dat bij het zelfstandig gebruik van de betreffende aanwijzende voornaamwoorden de substantieven waar zij bij horen ook niet covert aanwezig zijn. Het zou immers merkwaardig zijn als het al dan niet uitspellen van een woord invloed heeft op de getalscongruentie met dat woord. Merk ook op dat combinaties van de geslachten, zoals in (39c/d) bij zelfstandig gebruik onacceptabel zijn.

- (40) a. * Deze en dat is/zijn te koop.
- b. * Dit en die is/zijn te koop.

Nu is bekend dat demonstratieven bij zelfstandig gebruik niet met het grammaticale geslacht van het antecedent hoeven te congrueren, maar zelfs een voorkeur hebben voor congruentie met het biologische geslacht. Dit komt tot uiting bij verwijzingen naar onzijdige woorden voor personen (41a-c) en soms ook bij andere levende wezens (41d).

- (41) a. Joop ontmoette een leuk meisje. Die/??dat zou hij best nog eens willen spreken.
- b. Dat oude mannetje is echt zielig. Die/??dat zit de hele dag alleen thuis.
- c. Dat staatshoofd moet aftreden. Die/??dat is bij illegale activiteiten betrokken.
- d. Boer Henk heeft een sterk paard. Die/dat kan de kar alleen trekken.

Verder weten we dat *dit* en met name *dat* zelfstandig gebruikt naar meer kunnen verwijzen dan alleen zelfstandig naamwoorden. Zie ook de ANS (sectie 5.2.5.2.2) voor voorbeelden met *het*.

- (42) A Hoe bepaal je of een zin een onderwerp heeft?
- B *Dat* hoef je niet te bepalen. Elke zin heeft namelijk een onderwerp.
- (43) A Is Nederlands een moeilijke taal?
- B *Dat* is het beslist niet. Ook kleine kinderen spreken vloeiend Nederlands.

In (42) verwijst *dat* naar een hele (bij)zin. In (43) verwijst het naar het nominaal predicaat. *Dat* kan bovendien ook het onderwerp zijn van een nominaal predicaat met een substantief, zowel in het enkelvoud als in het meervoud en ongeacht het geslacht. Heeft het naamwoordelijk deel echter een adjectivische kern, dan congrueert het aanwijzend voornaamwoord gewoon met het geslacht van het woord waar het naar verwijst.

- (44) A Wat vind je van die nieuwe minister/dat staatshoofd?
- B Dat is een daadkrachtige man.
- (45) A Waarom zijn al deze mensen hier?
- B Dat zijn gedupeerden. Die komen hun beklag doen.
- (46) A Wat vind je van Dik/deze broek?
- B Die is leuk.

- (47) A Wat vind je van dat huis?
B Dat is mooi.

Behalve over zinsgrenzen heen vindt dit type verwijzing ook plaats bij dislocatie, waarbij de demonstratieven als steunpronomina worden gebruikt. De voorbeelden zijn van Rullmann en Zwart (1996, p. 179, 181), waarnaar we ook graag verwijzen voor een verdere discussie van het hier beschreven patroon.

- (48) a. Die mannen, dat zijn soldaten.
b. Ambtenaren, die werken hard.
c. Jan, dat vind ik een echte soldaat.
d. Onvergetelijk, dat ben je.

In de zinnen in (38), herhaald in (49), waarmee we deze discussie begonnen, is er geen talig antecedent voorhanden. Waar verwijzen de demonstrativa dan naar?

- (49) a. Dit en dat is/*zijn te koop.
b. Deze en die zijn/*is te koop.

We kunnen ons bijvoorbeeld voorstellen dat we voor de toonbank staan bij een banketbakker. Niet alles wat daar getoond wordt blijkt echter te koop te zijn. Stel nu dat deze bakker op onze vraag wat wel en wat niet te koop is antwoordt met een van de zinnen in (49), waarbij hij wijst op een stuk slagroomtaart en een stuk appeltaart. Wat betekent de keus van de bakker voor (49a) dan wel (49b)? In het geval van (49a) weten we dat slagroomtaart en appeltaart in het algemeen te koop zijn, terwijl (49b) ambigu is tussen een type- en token-interpretatie, met een voorkeur voor het laatste (in het voorbeeld de specifieke aangewezen taart). *Deze* en *die* verwijzen naar individuele entiteiten of het type daarvan; ze kunnen niet naar een indefiniëte massa verwijzen. *Dit* en *dat* kunnen juist wel naar een massa of soort verwijzen (zoals *water* of *appeltaart*). Het geslacht van de dingen waarnaar verwezen wordt heeft hier niets mee te maken. Zin (49a) kan net zo goed verwijzen naar macaroni en spaghetti als naar goud en zilver, terwijl (49b) net zo goed naar twee paarden of boeken als naar twee koeien of mappen kan verwijzen. Telbaarheid is dus ook hier de sleutel.

Laten we eens kijken wat er gebeurt als we naar niet-telbare elementen verwijzen in de context van dislocatie. Het blijkt dat bepaaldheid van belang is. Verwijzen we naar een onbepaalde massa, dan gebruiken we altijd *dat*, ongeacht het geslacht en het type predicaat; zie (50). Verwijzen we naar een bepaalde massa, dan gebruiken we bij de zijdelinge naamwoorden alleen *dat* in combinatie met een nominaal predicaat met een substantief; zie (51).

- (50) a. (i) Olie, dat/*die is een kostbaar goed.
(ii) Olie, dat/*die is zwart.
(iii) Olie, dat/*die moet je eerst bewerken.
b. (i) Goud, dat/*die is duur spul.
(ii) Goud, dat/*die is geel.

- (iii) Goud, dat/*die moet je goed bewaren.
- (51) a. (i) De(ze) olie, **dat**/*die is een kostbaar goed.
 (ii) De(ze) olie, *dat/**die** is zwart.
 (iii) De(ze) olie, *dat/**die** moet je eerst bewerken.
- b. (i) Het/dit goud, dat/*die is duur spul.
 (ii) Het/dit goud, dat/*die is geel.
 (iii) Het/dit goud, dat/*die moet je goed bewaren.

Anders dan *die* en *deze* kunnen *dat* en *dit* dus verwijzen naar onbepaalde, niet-telbare zaken. Dezelfde redenering die we eerder gebruikten om het enkelvoud te verklaren in zinnen van het type *Er is goud en zilver gevonden* (19a), kunnen we hier gebruiken in verband met de feiten in (49). In de zin *Dit en dat is te koop* (49a) verwijzen de demonstrativa naar massa's. Massa's zijn optelbaar zonder een meervoud te creëren en daarom is het enkelvoud acceptabel. In *Deze en die zijn te koop* (49b) verwijzen *deze* en *die* naar individuele entiteiten; de nevenschikking met *en* leidt daarom noodzakelijk tot een meervoud. Er zijn overigens wel verschillen tussen het patroon in (49a) en dat in (19a): in (19a) is enkelvoud optioneel en een presentatieve context verplicht; in (49a) is enkelvoud verplicht en lijkt een presentatieve context geen rol te spelen. We hebben hier nog geen verklaring voor.

Merk tenslotte op dat de mogelijkheid van *dat* om te verwijzen naar een onbepaalde massa afwijkt van het patroon dat we hierboven beschreven voor het gebruik van demonstratieven als subject van nominale predicaten. We zagen namelijk dat een demonstratief subject van een nominaal predicaat met een adjectivische kern congrueert met zijn antecedent. Uit (50a.ii) blijkt echter dat dit niet geldt als dat antecedent een onbepaald niet-telbaar naamwoord is. Het naamwoordelijk deel, *zwart*, is immers adjectivisch en toch congrueert het demonstratieve subject, het onzijdige *dat*, niet met zijn antecedent, hetzijdige *olie*. Er zijn nu twee mogelijkheden: ofwel de generalisatie dat het pronominaal subject van een nominaal predicaat met een adjectief moet congrueren met zijn antecedent is niet correct, ofwel een onbepaald, niet-telbaar naamwoord is altijd onzijdig. Er zal onafhankelijk moeten worden bepaald welke optie de juiste is.

Hoe dan ook is duidelijk geworden dat zelfstandig gebruikte, onzijdige demonstratieven naar onbepaalde, niet-telbare zaken kunnen verwijzen. Gegeven de eigenschappen van massa's levert de nevenschikking *dit en dat* als onderwerp een enkelvoudsaanduiding op het werkwoord op.

6. Conclusie

Het getal van een finiet werkwoord dat congruentie vertoont met een nevenschikt onderwerp, is afhankelijk van zowel de nevenschikker als de aard van de nevenschikte delen, niet alleen wat betreft hun getskenmerken, maar ook wat betreft hun semantische eigenschappen. Dit blijkt in het bijzonder bij nevenschikking van onbepaalde, niet-telbare, enkelvoudige woord(groep)en met de nevenschikker *en*. Is een dergelijke nevenschikking onderwerp van een presentatieve zin (waarom dat laatste zo is, is ons niet duidelijk

geworden), dan kan voor het werkwoord in principe zowel enkelvoud als meervoud gekozen worden, zonder verschil in betekenis. Dat dit verschijnsel zich alleen voordoet bij niet-telbare elementen kunnen we verklaren door hun cumulatieve referentie. Voegen we twee massa's samen, dan blijft de combinatie een massa. Omdat massa's samengaan met enkelvoud, kan hiervoor ook gekozen worden bij een samengestelde massa. Met deze achtergrond kan ook verklaard worden waarom nevenschikking van twee onzijdige, zelfstandig gebruikte demonstratieven resulteert in een enkelvoud op het werkwoord. Dat dit niet kan bij bepaalde niet-telbare naamwoorden wordt verklaard doordat die verwijzen naar een gesloten groep en daardoor optellen als individuen. Onzijdige, zelfstandig gebruikte demonstratieven zonder duidelijk aanwijsbaar antecedent verwijzen naar onbepaalde, niet-telbare dingen. Nevenschikking van dergelijke woorden komt neer op het samenvoegen van massa's. Ook een op die manier samengestelde massa resulteert in een enkelvoud op het werkwoord.

Alles samengenomen zijn de volgende regels van kracht met betrekking tot de congruentie van een finiet werkwoord met een subject dat bestaat uit een nevenschikking van twee of meer naamwoord(groep)en. De prioritering is $0 > I > II > III$.

- 0 Meervoudigheid van alle conjuncten leidt tot meervoud.
- I (als niet 0...)
 - a. Een expliciet distributief onderwerp leidt tot enkelvoud.
 - b. Inherent collectieve predicaten, wederkerige predicaten en predicaten met woorden die een distributieve dan wel collectieve lezing afdwingen leiden tot meervoud.
 - c. Niet-referentialiteit van één of meer van de conjuncten (afgezien van massa's) leidt tot enkelvoud.
 - d. Meervoudigheid van één (of meer) van de conjuncten leidt tot meervoud.
- II (als niet I...)
 - a. Telbaarheid (van één of meer van de conjuncten) leidt tot meervoud.
 - b. Definietheid leidt tot meervoud.
 - c. Een niet-presentatieve context leidt tot meervoud.
- III (als niet II...)
 - De keuze is vrij.

Regel 0 is vanzelfsprekend en gaat altijd voor de andere regels; zie voorbeeld (1), maar ook (2b) en (6). De vier subregels onder I zijn tegelijkertijd van kracht. Regel Ia geldt voor alle coördinatoren en reeksvormers behalve *en*; zie (20). Ib is geïllustreerd in (24b) en (25) t/m (27). Deze regel conflicteert met regel Ia als beide van toepassing zijn; het gevolg is een crash. Om die reden zijn de zinnen in (22b), (23a) en (24a) ongrammaticaal. Voor de volledigheid noemen we ook Ic en Id. Regel Ic heeft onder andere betrekking op idiomatische samenstellingen (7), coördinatie beneden het niveau van de determinator (3) en negatieve kwantoren (zie ons andere artikel in dit nummer van *Tabu*). Ook deze regel kan conflicteren met Ib. Regel Id is de zwakkere versie van regel 0. Bij gewone nevenschikking met *en* krijgen we uiteraard een meervoud (1), maar als er een conflict is met regel Ia ontstaat een bijzondere situatie. Deze wordt uitgebreid besproken in het genoemde andere artikel.

Voldoet de zin niet aan de voorwaarden van de regels in 0 en Ia-d, dan is de getalskeuze nog onbepaald en treden de regels in IIa-c tegelijk in werking. Deze hebben hetzelfde resultaat en kunnen dus niet conflicteren. IIa is geïllustreerd in (12) en (13), IIb in (17) en IIc in (18). Voldoet de zin ook niet aan de voorwaarden van de regels in IIa-c, dan is de spreker vrij om te kiezen. Dit is het geval bij nevenschikking met *en* van niet-telbare, enkelvoudige, indefiniëte naamwoord(groep)en in een presentatieve context die niet collectief is en ook niet expliciet distributief.

Bibliografie

- Aoun, J., E. Benmamoun, & D. Sportiche. 1994. Agreement, word order, and conjunction in some varieties of Arabic. *Linguistic Inquiry* 25, 195–220.
- Brisson, C. 2003. Plurals, *All*, and the Non-uniformity of Collective Predication. *Linguistics and Philosophy* 26-2, 129-184.
- Chierchia, G. 1998. Plurality of mass nouns and the notion of 'semantic parameter'. *Events and Grammar*, red. S. Rothstein, 53-103. Dordrecht: Kluwer.
- Cremers, C. 2001. Why pluralities don't mean a thing. *Quitte ou double sens: Articles sur l'ambiguïté offerts à Ronald Landheer*, red. P. Boogaards, J. Rooryck & P. Smith, 33-44. Amsterdam: Atlanta.
- Féry, Caroline & Hartmann, Katharina. 2005. The focus and prosodic structure of German Right Node Raising and Gapping. *The Linguistic Review* 22, 69-116.
- Gillon, B.S. 1996. Collectivity and distributivity internal to English Noun Phrases. *Language Sciences* 18, 443-468.
- Gillon, B.S. 1992. Towards a common semantics for English count and mass nouns. *Linguistics and Philosophy* 15, 597-639.
- Hackl, M. 2002. The Ingredients of Essentially Plural Predicates. *Proceedings of NELS 32*, red. M. Hirotani, 171–182. Amherst, MA: GLSA.
- Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij & M.C. van den Toorn. 1997. *Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS)*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- Heycock, C. & R. Zamparelli. 2005. Friends and colleagues: plurality, coordination, and the structure of DP. *Natural Language Semantics* 13, 201-270.
- Hoeksema, J. 1988. The semantics of non-boolean "and". *Journal of Semantics* 6, 19-40.
- van Koppen, M. 2005. *One Probe - Two Goals: Aspects of agreement in Dutch dialects*. Utrecht: LOT.
- van Koppen, M. & J. Rooryck. 2008. Resolving Resolution: Underspecification and the Law of Coordination of Likes. Manuscript, <<http://ling.auf.net/lingBuzz/000760>>.
- McCloskey, J. 1986. Inflection and Conjunction in Modern Irish. *Natural Language and Linguistic Theory* 4, 245-281.
- Munn, A. 1999. First Conjunct Agreement: Against a Clausal Analysis. *Linguistic Inquiry* 30-4, 643-668.
- Munn, A. 1993. Topics in the Syntax and Semantics of Coordinate Structures. Dissertatie. University of Maryland.
- Quine, W.V.O. 1960. *Word and Object*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Rullmann, H. & J.-W. Zwart. 1996. On saying *Dat*. *Language and Cognition* 5. *Yearbook 1995 of the Research Group of Theoretical and Experimental Linguistics of the*

- University of Groningen*, red. R. Jonkers, E. Kaan, & A. Wiegel, 179-194. Rijksuniversiteit Groningen.
- Sauerland, U. 2004. A New Semantics for Number. *Proceedings of SALT 13*, red. R. Young & Y. Zhou, CLC Publications, Cornell University, Ithaca, NY.
- Sobin, N. 1997. Agreement, default rules, and grammatical viruses. *Linguistic Inquiry* 28, 318–343.